

Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1325.-1385. Zadar : Državni arhiv u Zadru, 2006. 458 str.

Godine 1949., izdavanjem periodičke publikacije *Miscellanea* započet je rad na objavljivanju povijesnih izvora zadarskog Arhiva, nezaobilaznog mjesta za istraživanje bogate dalmatinske prošlosti. U razdoblju između 1959. i 1977. pristupilo se sustavnom objavljivanju zapisa zadarskih bilježnika. U tri sveska, zahvaljujući uglednim hrvatskim paleografima i izdavačima povijesnih izvora – Mirku Zjačiću i Jakovu Stipišiću, objavljeni su bilježnički zapisi petorice zadarskih bilježnika: Henrika i Creste de Tarallo 1959. godine; Ivana de Qualis, Nikole pok. Ivana i paškog bilježnika Gerarda iz Padove 1969. godine te Franje Manfreda de Surdis iz Piacenze 1977. godine. Budući da su spisi zadarskih bilježnika najstarije cjelovito svjedočanstvo o životu srednjovjekovnog Zadra, bilo je razumljivo da se nastavi rad na njihovu objavljivanju. Stjecaj objektivnih okolnosti uzrok je dugoj stanci od 24 godine. Godine 2001. svjetlo dana ugledao je prvi svezak bilježničkih zapisa Andrije pok. Petra iz Cantua, a 2003. drugi svezak istog bilježnika. Nisu označeni kao nastavak prva tri sveska već brojevima I. i II, a rezultat su zajedničkih napora Roberta Leljaka i Josipa Kolanovića. Latinski tekst prepisao je i priredio te izradio kazala, kritički aparat i bilješke Robert Leljak. S autorom su na sravnjivanju teksta sudjelovali Mirjana Matijević Sokol i Damir Karbić.

Knjiga *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Državnog arhiva u Zadru godine 1325.-1385.* početak je nove serije izvora pod nazivom Zadarski inventari i oporuke (*Inventaria et testamenta Iaderensia*) i prva je od predviđenih triju knjiga inventara fonda koji se u zadarskom Arhivu vodi pod latinskim nazivom *Magnifica communitas Iadre*, odnosno talijanskim *Magnifica communita di Zara*, dok se u radovima starijih istraživača citira pod imenom *Veličajna općina zadarska*. Povijest fonda Veličajne općine zadarske možemo pratiti tek od 1325. godine, iz koje potječe najstariji sačuvani inventar, iako je sasvim izvjesno da su se oni sastavljali i ranije.

Pisanih podataka o povijesti ovog fonda nema, iako se s dosta sigurnosti može tvrditi da je do danas sačuvano gradivo samo jedan njegov segment. Gradivo ovog fonda raspoređeno je u dva svežnja. Prvi svežanj obuhvaća ukupno devedeset i četiri inventara u razdoblju između 1325. i 1397. godine, a drugi ukupno pedeset i osam inventara u razdoblju između 1400. i 1674. godine. U drugom svežnju, kao dodaci se nalaze i prokure iz 1642. godine, jedan sveščić parnica i presuda za razdoblje od 1597. do 1651. godine, skupina oporuka između 1346. i 1694. godine te jedan sveščić raznih isprava između 1545. i 1592. godine. U ovoj knjizi (prvoj od predviđene tri) transkribirano je ukupno šezdeset inventara u razdoblju od 1325. do zaključno 1385. godine.

Povijest ovog fonda nepoznata je, a uzroke njegova nastanka nalazimo u odredbama zadarskog statuta po kojima se u točno određenom roku morala popisati sva osobna pokretna i nepokretna imovina svih preminulih građana u točno određenom roku i po točnom obrascu. Za njihovo sastavljanje zaduženi su oporučni povjerenici (*commissarii* ili *fideicommissarii*), koje je oporučitelj imenovao u svojoj oporuci. Oni su bili dužni petnaest dana nakon oporučiteljeve smrti popisati svu njegovu imovinu te se pobrinuti o sastavljanju inventara u roku od šezdeset dana. Ako je neka osoba umrla iznenada i bez oporuke s imenovanim povjerenicima, imenuje ih sud (*Curia*). Statut precizno regulira i obrazac inventara. Inventari su djelo različitih bilježnika.

Knjiga započinje predgovorom ravnatelja Državnog arhiva u Zadru Slavka Ražova (7-8), u kojem izlaže kontinuitet nastojanja ove ustanove u egdotici, predstavlja autora i znanstvenike koji su zajedno s njim radili na zahtjevnom tekstu, te zahvaljuje svima koji su doprinijeli da do izdavanja dođe. U Uvodu (9-14), autor Robert Leljak upoznaje nas sa

značenjem, ali i fizionomijom, te poviješću fonda čiji je dio transkribiran. Posebno se naglašava činjenica da inventari nisu objavljeni redom po njihovu inventarnom broju koji su dobili prigodom sređivanja 1960-ih godina, već kronološki po godini sastavljanja inventara. Uvod nam još donosi podatke o datiranju koji je većinom u stilu inkarnacije uobičajenom u zadarskoj kancelariji, po kojemu godina počinje na blagdan Navještenja, odnosno 25. ožujka. Nekoliko inventara sastavljenih izvan Zadra ili u zadarskoj kaptolskoj kancelariji datirani su tzv. Božićnim stilom. Većina inventara sastavljena je latinskim jezikom sa svim osobitostima različitih kancelarija i vidljivim utjecajima mletačke administracije, lokalnoga romanskoga jezičnog idioma, tzv. jadertinskog i drugih italo-romanskih dijalekata. Nastojalo se iscrpno obavijestiti korisnike o načelima kojima su se priređivači teksta rukovodili i poteškoćama s kojima su se susretali. Nakon Uvoda slijedi prilog: Tablica konkordanca inventara prema broju u izdanju i inventarnom broju kao pomoć budućim proučavateljima izvornika (14-15). Znakovi i kratice koji se pojavljuju u tekstu objašnjeni su na stranici 17.

Najveći dio (19-367) zauzima šezdeset transkripata inventara koji započinju datumom sastavljanja i datumom predstavljanja u zgradama. Datum predstavljanja je onaj datum kad inventar odlazi pred kneza i kuriju i, pretpostavlja se, daje na pohranu. Nakon datuma, slijedi ime oporučitelja, oznaka njegova socijalnog statusa, te mjesta podrijetla ili boravka što je u izvorniku navedeno na košuljici svakoga pojedinog inventara. Autor je, rukovodeći se time, i u transkriptu učinio isto.

Opseg inventara u najužoj je vezi s društvenim i ekonomskim statusom oporučitelja. Dok su inventari siromašnih građana sadržavali ime i prezime i nekoliko redaka skromne imovine, inventari bogatih plemića i trgovaca podijeljeni su na inventare nekretnina i pokretnina. U inventar su uključene i računske knjige i javnobilježničke isprave (*instrumenta*) koje su pravna podloga posjedovanju imovine i posvjedočuju o poslovnim odnosima i udjelima oporučitelja, dugovanjima i ulaganjima kapitala. Znanstvenici koji se bave istraživanjem ekonomskih prilika i poviješću prava, društvenim odnosima i društvenom strukturom srednjovjekovne komune, upravo u ovim dijelovima mogu pronaći niz podataka važnih za svoj rad. Inventari pokretnina donose popise predmeta u kućanstvu do najsitnijih predmeta za svakodnevnu upotrebu: predmeta osobne higijene, posteljine, donjeg rublja, odjeće, obuće, posuđa, namještaja, slika i nakita. Upravo iz tih dijelova crpimo podatke o svakodnevici čovjeka onog vremena, upotpunjujemo sliku o njegovim potrebama, navikama i duhovnosti. Vrlo su važni za povjesničare umjetnosti i etnografe. U pojedinim inventarima nalaze se popisi knjiga koje je oporučitelj posjedovao. To su zbirke naslova koje sadrže klasične pisce, suvremenu i duhovnu literaturu, a svjedoče o kulturnoj razini i obrazovanju i, možda najupečatljivije, o duhu vremena. Naposljetku, sam jezik inventara, zbog svojih fonetskih, morfoloških i sintaktičkih osobitosti predstavlja izazov lingvistima.

Knjiga je opremljena opširnim kazalima osoba (367-406), mjesta (407-418) i stvari (419-458). S obzirom na to da su različiti bilježnici sastavljali različite inventare i ista imena bilježili u nekoliko varijanti, autor ih sve navodi: i ona na administrativnom latinskom i u jadertinskoj varijanti. Isto je i s nazivima mjesta i predmeta.

Ovom je knjigom ovaj značajan izvor za zadarsku srednjovjekovnu povijest učinjen dostupnim znanstvenicima i kulturnoj javnosti, čime su autor i Državni arhiv u Zadru još jednom dali vrijedan doprinos hrvatskoj historiografiji, ali i lingvistici (napose onomastici), povijesti prava, ekonomiji, umjetnosti i etnografiji.

Dubravka Kolić